

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GRIGORIE DE NAZIANZ, sfânt

Cuvântări teologice – Cinci cuvântări despre Dumnezeu / sf. Grigorie de Nazianz; trad. din greacă, cuv. înainte și note: Gheorghe Tilea. –

Ed a 4-a – București: Herald, 2022

ISBN 978-973-111-966-3

I. Tilea, Gheorghe (trad.; pref.; note)

2

Pentru noutăți și comenzi:

www.edituraherald.ro

office@edituraherald.ro

Tel: 021.319.40.60, 021.319.40.61

Fax: 021.319.40.59, 021.319.40.60

Mob: 0744.888.388, 0771.664.320

J. P. MIGNE (ed.)

Patrologia Graeca, vol. XXXVI

Sf. GRIGORIE de NAZIANZ

Cuvântări teologice

CINCI CUVÂNTĂRI DESPRE DUMNEZEU

Traducere din greacă, cuvânt înainte și note:
GHEORGHE TILEA

EDITURA HERALD
București

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE

9

CUVÂNTĂRI TEOLOGICE

(CINCI CUVÂNTĂRI DESPRE DUMNEZEU)

CUVÂNTAREA ÎNTÂI DESPRE DUMNEZEU	37
CUVÂNTAREA A DOUA DESPRE DUMNEZEU	51
CUVÂNTAREA A TREIA DESPRE DUMNEZEU	91
CUVÂNTAREA A PATRA DESPRE DUMNEZEU	119
CUVÂNTAREA A CINCEA DESPRE DUMNEZEU	149
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	183
a) Surse primare	183
b) Referințe	184
c) Articole	185
d) Surse privind adnotările redactorului de specialitate	187

CUVÂNTAREA ÎNTÂI DESPRE DUMNEZEU¹

(Către eunomieni, înainte cuvântare²)

I. Cuvântarea aceasta se îndreaptă către aceia cărora le place să vorbească în termeni eleganți și subtili. Și, ca să încep cu Scriptura, „iată eu sunt împotriva ta, trufie”³. Căci sunt într-adevăr unii, care, la auzul cuvintelor noastre, simt mângâiere la urechi și la limbă, ba, după câte văd eu, chiar și la

¹ Pe lângă lămuririle personale, notele de la aceste cuvântări au fost făcute după: 1) *Sancti Patris nostri Grigorii Nazianzeni. Opera, Tomus secundus. Quopoemata omnia graece et latine, una cum doctissimis graecorum Nicetae, Serronii, Pselii Nonii, Eliae Cretenensis et Jacobi Bi comentaris in omnia ejusdem Gregorii scripta, continnetur. Cum duplici indice in poemata et commentarios*, Köln, 1690; 2) J. P. MIGNE, *Patrologiae cursus completus, Series graeca*, vol. 36, note subpaginale și notele din limba greacă, de la coloana 757 și urmare, din același volum și 3) după notele subpaginale din ediția critică a lui Arthur James MASON, *The five theological oration of Gregory of Nazianzus*, Cambridge, 1899.

² Cuvântarea are două titluri: unul mai scurt, „Contra Eunomienilor”, în care sunt arătați adversarii credinței ortodoxe, cu care se luptă Sf. Grigorie, adică adepții cei mai fanatici ai arianismului în descompunere, și unul mai lung, indicând și cuprinsul cuvântării - „Contra Eunomienilor și despre teologie înainte cuvântare”. Alte manuscrise adaugă în titlu și locul unde a fost ținută cuvântarea (a fost rostită în Constantinopol). Migne are titlul mai lung, adică „Contra Eunomienilor înainte cuvântare”. Masson adoptă titlul „Către Eunomieni înainte cuvântare”. Este titlul cel mai indicat, justificat de altfel și de începutul cuvântării. Mai există și titlul scurt „Către Eunomieni”. A se vedea MIGNE, *op. cit.* nota 11, col. 11.

³ *Jeremia* 50, 31.

mână¹, și care se bucură de nelegiuitele vorbe zadarnice și de contrazicerile științei false și de gâlcevirile în cuvinte ce nu duc la nimic folositor². Căci așa numește Pavel, el crainicul și chezașul cuvântării scurte³, ucenicul pescarilor și dascălul, tot ce este de prisos și lăturalnic în cuvântare⁴.

Dar, ce bine ar fi dacă oamenii aceștia, de care ne ocupăm în cuvântarea de acum, s-ar îndeletnici deopotrivă și cu faptele, așa cum au limba mlădioasă și în stare să pronunțe cuvinte prea alese și prea căutate! Ar fi astfel, poate, mai puțin sofști și saltimbanci de cuvinte⁵, ca să spun și ceva de răs, despre un lucru vrednic de răs.

II. Dar, fiindcă, distrugând ei orice cale a evlaviei, se gândesc numai să lege sau să dezlege probleme (așa cum fac în teatru cei care prezintă poporului confruntările dintre atleți, dar nu luptele care duc la biruință după legile atletice, ci pe acelea care fură privirile neștiutorilor de astfel de lucruri și care răpesc pe aplaudator), și fiindcă trebuie ca orice piață să zbârnâie de cuvintele lor, ca orice ospăț să fie prilej de pălăvrăgeală și de neplăcere, ca orice sărbătoare să fie îndoliată, sărbătoarea nesărbătoare și amestecată cu tristețe, iar doliul mângâiat cu o nenorocire și mai mare⁶ din pricina discuțiilor,

¹ Neputând să învingă ortodoxia numai cu arta meșteșugită a raționamentelor, eunomienii erau pe punctul de a recurge la convingerea cu pumnii. Cf. II Timotei 4: 3.

² I Timotei 6: 20; II Timotei 2: 16; I. Timotei 6: 4; II Timotei 2: 14.

³ Romani 9: 28. A se vedea și Isaia 28: 22 (cf. Septuaginta).

⁴ I Timotei 5: 3.

⁵ „Saltimbanci ai cuvintelor”: comparația este foarte potrivită cu împrejurarea. Întocmai ca saltimbancii în circuri, care impresionează prin diferitele poziții pe care le iau, prin mlădierea corpului, îndeosebi prin darea peste cap, eunomienii, datorită elasticității subtilităților retorice, alergau în sus și în jos cu argumentarea, suplețea saltimbancilor fiind la ei corespunzătoare cu mlădierea și volubilitatea limbii. Unele codice folosesc expresia înșelători, jucători de jocuri de noroc. A se vedea Galateni 4: 14.

⁶ Aici se face aluzie la Iov, pe care prietenii încercau să-l mângâie prin cuvintele grele. (Iov 16: 2)

și ca orice gineceu, hrănit cu simplitatea, să fie răvășit și floarea nevinovăției smulsă cu sila de vârtejul argumentării, ei bine, fiindcă așa stau lucrurile și fiindcă răul a ajuns de nesuferit și de neînfrânat, și fiindcă marea noastră taină este în primejdie de a ajunge o nenorocită înghebare retorică¹, haide, numai atât să ne rabde cercetătorii aceștia² pe noi mișcații de rărunchii părinților și ale căror simțuri sunt spintecate, cum zice dumnezeiescul Ieremia³, încât să nu perceapă cu asprime cuvântarea noastră despre aceste lucruri și, înfrânându-și puțin limba, dacă pot cumva să-și plece urechea spre noi.

Nu veți fi păgubiți absolut cu nimic, căci, sau vom fi vorbit către urechile unor oameni care ascultă, și în cazul acesta cuvântarea a dat un rod, anume folosul vostru (fiindcă cel ce seamănă cuvântul⁴, îl seamănă cu orice cugetare, dar fruct aduce doar cea bună și roditoare), sau veți fi plecat disprețuind și această cuvântare a noastră, luând de aici un mai mare subiect de contrazicere și de insultă împotriva noastră, ca să vă ospătați și mai mult pe voi înșivă.

Să nu vă mirați așadar, dacă voi rosti o cuvântare ciudată și dincolo de legea voastră, care vă laudați că le știți pe toate și le expuneți cu foarte mare curaj și cu noblețe, ca să nu vă supăr cumva, spunând că știți și le expuneți pe toate cu neștiință și cu îndrăzneală.

III. Nu este în puterea oricui, voi aceștia, nu este în puterea oricui să filosofeze despre Dumnezeu. Nu este chiar așa de puțin însemnat lucrul acesta și pe puterea celor care se târăsc pe pământ. Voi adăuga chiar că nu se cade a vorbi despre Dumnezeu în orice vreme și nici oricui și nici oricum, ci este o vreme când

¹ Natural, de vreme ce misterul Sfintei Treimi era coborât la neputințioasele și înșelătoarele alcătuirii ale argumentării subtile.

² Disprețuitor joc de cuvinte, aluzie la Filimon 3.

³ Ieremia 4: 19.

⁴ Matei 13; Marcu 4; Luca 8.

trebuie să vorbim despre El și cui trebuie să vorbim despre El și cât trebuie să vorbim despre El. Nu este în puterea oricui să filosofeze despre Dumnezeu, fiindcă lucrul acesta pot să-l facă doar cei care s-au cercetat cu amănuntul și care au intrat pas cu pas pe calea contemplației și care, înainte de aceste îndeletniciri, și-au curățit și sufletul și trupul, sau care cel puțin se silesc să se curețe. Căci pentru omul necurat, atingerea de cel curat nu este nici îngăduită și nici în afară de primejdie¹, după cum nici pentru o privire bolnavă nu este fără primejdie atingerea razei de soare.

Când dar să filosofăm despre Dumnezeu?

Să filosofăm atunci când ne dă răgaz lutul și tulburarea din afară și când puterea noastră călăuzitoare nu ne este răvășită de închipuiri obositoare și rătăcitoare², ca de exemplu atunci când amestecăm litere frumoase cu litere urâte, sau mirosul plăcut al mirurilor cu nămolul stătut. Căci, într-adevăr, se cade mai întâi să avem răgaz, și apoi să cunoaștem pe Dumnezeu și numai când avem vreme prielnică³ să judecăm dreptatea Teologiei.

Și cui se cade să filosofeze despre Dumnezeu?

Se cade să filosofeze despre Dumnezeu cei care consideră lucrul acesta cu seriozitate și care nu pălăvrăgesc cu plăcere despre el ca despre oricare altul: [nu se cade] după alergări de cai și după spectacole și după cântece și după îmbuibarea pântecului și a celor de sub pânțe și pentru care este o parte de plăcere și flectărea la despre astfel de lucruri și eleganța și subtilitatea contrazicerilor.

Ce lucruri se cade a fi cercetate privitor la Dumnezeu și în ce măsură?

Se cade a fi cercetate acelea la care putem ajunge noi cu mintea și în măsura în care poate să ajungă la ele firea sau pu-

¹ Aici reia, într-o formă puțin schimbată, cuvintele lui PLATON din *Phaedon*, p. 67.

² Adică mintea, facultatea conducătoare a omului în viață. A se vedea PLUTARH, *De placita philosophorum*, 898 E și 903 B; CICERO, *De natura deorum*, II, 11, 29.

³ *Psalzii* 74: 2.

terea ascultătorului, ca nu cumva, după cum vocile și mâncările peste măsură vatămă auzul sau corpurile, sau, de vrei, după cum poverile peste măsură vatămă pe cei care merg sub ele, sau după cum ploile năprasnice vatămă pământul, tot așa și aceștia, apăsați și îngreunați de povara argumentelor¹, ca să zic așa, să nu fie vătămați și în puterea lor de înțelegere de mai înainte.

IV. Și nu zic că nu trebuie să ne amintim oricând de Dumnezeu, ca să nu se năpustească iarăși asupra noastră oamenii ușori și grăbiți în toate. Căci de Dumnezeu trebuie să ne amintim mai degrabă decât să respirăm și, dacă se mai poate spune, nimic altceva nu trebuie să facem, decât să ne amintim de Dumnezeu. Și eu sunt dintre cei care laudă cuvântul care ne poruncește să medităm zi și noapte², și să povestim și seara și dimineața, să medităm zi și noapte³, și să binecuvântăm pe Domnul în toată vremea⁴ și, dacă trebuie să spun și cuvântul lui Moise, să ne amintim de Dumnezeu când ne culcăm, când ne sculăm, când călătorim⁵, când facem orice altceva și, prin aducere aminte de El, să ne formăm spre o viață curată. Astfel că nu continua aducere aminte de El o opresc eu, ci discuția despre Dumnezeu, și nu opresc nici discuția despre Dumnezeu ca pe un lucru nelegiuit, ci vremea nepotrivită pentru această discuție, și nu opresc nici învățătura despre El, ci lipsa de măsură în această învățătură. Când îngălvirea și săturarea de miere produce vărsături⁶, deși este miere, și când este o vreme potrivită pentru orice lucru⁷, cum zice Solomon și socotesc eu,

¹ În referire la *Evrei* 5: 12, unde expresia „brană tare, dură” în corelație cu expresia „cuvinte tari, uscate, dure” din textul de față.

² *Psalzii* 1: 2.

³ *Psalzii* 54: 19.

⁴ *Psalzii* 33: 1.

⁵ *Deuteronom* 6: 7.

⁶ *Pilde* 35: 16.

⁷ *Ecclesiast* 3: 1.

și când lucrul bun nu este bun, când nu se face (cum de exemplu o floare în iarnă este cu totul nelavremea ei și cum este nepotrivită pentru femei podoaba bărbătească, sau pentru bărbați cea femeiască și geometria pentru plâns¹ și lacrima pentru ospăț), oare numai aici nu vom ține noi seamă de timpul potrivit, aici unde mai ales trebuie prețuit el?

V. Să nu cugetăm nicidecum astfel, o, prietenilor și fraților, căci vă numesc încă frați, deși nu vă purtați frățeste, și nici să nu alergăm dincolo de țintă ca niște cai furioși și greu de ținut în frâu, aruncând rațiunea care ne mână și batjocorind evlavia care ne strunește bine, ci să filosofăm între hotarele minții noastre și să nu ne lăsăm duși în Egipt și târâți la asirieni² și să nu cântăm cântarea Domnului pe pământ străin³, adică în orice auz, și străin și al nostru, dușmănos sau prietenos, binevoitor sau răuvoitor, care pândește cu foarte multă grijă cele ale noastre și ar vrea ca scânteia relexelor din noi să ajungă flacăra, o aprinde și o reînsuflește în ascuns, o ridică la cer cu suflările ei și o face mai înaltă decât flacăra Babilonului⁴, care cuprinde cu limbile totul în jur. Căci, de vreme ce nu-și au tăria în propriile lor dogme, o vânează în subrezeniile noastre și, pentru aceasta, întocmai cum se pun muștele pe răni, așa se pun, trebuie s-o spun, fie peste nenorocirile, fie peste păcatele noastre.

Noi însă să nu ne ignorăm mai mult, și nici să nu desconsiderăm cuviința în aceste discuții. Ci, dacă nu este cu puțință să fie dărâmată dușmănia dintre noi, să cădem cel puțin la învoiala de a vorbi tainic despre cele tainice și cu sfințenie despre cele sfinte și să nu aruncăm învățăturile neîngăduite în auzuri nele-

¹ Cei care se ocupă cu geometria trebuie să-și ferească mintea de tulburare, în sensul că cel cu sufletul îndurerat nu trebuie împovărat cu subtilitatea teoriilor.

² Osea 9: 3.

³ Psalmii 136: 4.

⁴ Daniel 3: 23.

giuite¹, și să nu-i facem mai religioși decât noi pe închinătorii la demoni și pe adoratorii miturilor și lucrurilor rușinoase, care ar da mai degrabă din sângele lor la cei neinițiați în aceleași mistere cu ei, decât să le dea din învățătura lor. Ci să știm că, precum este o măsură cuviincioasă în îmbrăcăminte și în hrană și în râs și în mers, la fel este o măsură cuviincioasă și în vorbire și în tăcere, fiindcă, pe lângă celelalte denumiri și puteri ale lui Dumnezeu, noi îl cinștim și cu denumirea de Cuvântul. Să fie deci și discuția noastră supusă acestei legi².

VI. La ce folos aude de nașterea lui Dumnezeu și de creație și de Dumnezeu din nimic și de tăiere și de împărțire și de desfacere, cel care ascultă cu răutate aceste cuvinte? Pentru ce punem judecători pe acuzatori? Pentru ce punem săbii în mâna dușmanilor? Cum, sau cu ce cuget crezi tu că va primi cuvântarea despre aceste lucruri slăvitorul desfrâului și al coruperilor de copii și închinătorul la patimi care nu e în stare să cugete ceva dincolo de corp, care ieri și alaltăieri și-a ridicat idoli renumiți în lucrurile cele mai rușinoase? Nu va primi-o cu cuget material? Nu va primi-o cu josnicie? Nu va primi-o cu ignoranță? Nu va primi-o după obiceiul lui? Nu va face el teologia ta apărător al propriilor lui idoli și patimi? Căci dacă noi înșine prin cuvintele acestea îl defăimăm pe Dumnezeu, cu atât mai puțin i-am convinge să filosofeze în spiritul învățăturilor noastre³. Și dacă din firea lor sunt născocitori de rele⁴, când s-ar da în lături de la relele care li se prezintă?

¹ Matei 7: 6.

² „Să fie și disputa noastră legală”, adică mai ales în vorbire să ținem seama de moderația necesară în orice lucru, fără să uităm că una dintre denumirile date lui Dumnezeu este cea de „Cuvântul”. Să nu vorbim deci mai mult decât place Cuvântului (a se vedea capitolul următor).

³ În general, Sfinții Părinți numesc creștinismul „filosofie”, „filosofia în sine”, „singura filosofie adevărată”, „filosofia cea de sus”. Prin urmare, „a filosofa” înseamnă, în sens creștin, a vorbi despre Dumnezeu și despre dogme „în sens ortodox”, pe baza credinței și cu concursul rațiunii iluminate de Sfântul Duh.

⁴ Romani 1: 30.

Aceasta ne-a adus-o războiul dintre noi! Aceasta ne-au adus-o cei care luptă pentru Cuvântul mai mult decât place Cuvântului și care pătesc la fel cu cei cuprinși de nebulie, care-și dau foc propriilor case, sau își spintecă fiii, sau își alungă părinții, luându-i drept străini.

VII. Dar, după ce am alungat ce este străin de cuvântarea noastră și după ce am trimis în turma porcilor numeroasa legiune de demoni¹, care s-a năpustit în adâncimi², să privim înapoi către noi înșine și să modelăm pe teolog în frumusețe, întocmai ca pe o statuie³.

Să adâncim însă mai întâi chestiunea aceea, anume: ce este râvna aceasta atât de mare pentru vorbă și mâncărimea aceasta de limbă? Ce este boala aceasta nouă și nesațul acesta de vorbărie? Nu laudăm noi ospitalitatea? Nu adorăm noi iubirea fraternă, iubirea conjugală, fecioria, hrănirea săracilor, psalmodierea, privegherile de noaptea, plânsul? Nu ne mucenicim noi trupul cu postiri? Nu călătorim noi spre Dumnezeu prin rugăciune? Nu supunem noi părții noastre mai bune partea noastră mai rea, adică duhului țărâna, ca unii care judecă drept această plămadă omenească⁴? Nu ne facem noi viața pregătire de moarte? Nu ne facem noi stăpâni ai patimilor, amintindu-ne de noblețea noastră de sus? Nu potolim noi mânia care îngâmă și sălbăticește mândria coborâtoare⁵, întristarea nesocotită, plăcerea grosolană, râsul dezmațat, privirea deșanțată, auzul nesătul, vorba nemăsurată, cugetarea absurdă, toate câte împotriva noastră le ia cel rău de la noi, aducând moartea prin

¹ Marcu 5: 9.

² Luca 8: 31.

³ A se vedea PLATON, *Republica*, II, 5.

⁴ Plămada omenească. Cuvântul înseamnă temperament, fire, alcătuire din trup și suflet. Cei care judecă drept această plămădire a omului nu pot decât să supună țărâna Duhului, adică sufletului corpul, partea mai rea celei mai bune.

⁵ *Pilde* 16: 18.

ferăstruici¹, cum spune Scriptura, adică prin simțiri? Așadar totul se face pe dos și am dat libertate patimilor altora, așa cum împărații dau învoiri pentru bravuri, numai să se plece spre noi, și să se poarte mai cu îndrăzneală și mai cu nelegiuire împotriva lui Dumnezeu, și dăm o plată rea în schimbul unei fapte rele, încurajare pentru nelegiuire.

VIII. Totuși te voi întreba puțin, o, dialecticule și flecarule, iar tu răspunde² cum îi zice lui Iov, Cel care vorbea cu el prin furtună și nori³.

— Oare sunt multe lăcașuri la Dumnezeu, după cum auzi în Scriptură⁴, sau numai unul?

— Sunt multe, vei afirma, desigur, și nu unul.

— Și trebuie să fie pline toate, sau unele da, iar altele ba, încât să rămână goale și în zadar pregătite?

— Desigur că toate, căci nimic din cele făcute de Dumnezeu nu e la întâmplare.

— Ai putea tu să precizezi ce anume este lăcașul acesta? E cumva odihna și slava din cer, [cele] rezervate fericiților, sau este altceva?

— Nu, nu este deloc altceva decât aceasta.

— Fiindcă am căzut la învoială asupra acestui lucru, să cercetăm mai departe și pe celălalt: există ceva care să ne mijlocească ospitalitatea în aceste lăcașuri, cum este socotința mea, sau nu există nimic?

— Negreșit că da.

— Și care este lucrul acesta?

¹ *Ieremia* 9: 21. Pentru interpretarea citatului, a se vedea Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *De domenica oratione*, V; Sf. AMBROZIE CEL MARE, *De fuga saeculi*, 3 și *In Psalm*, CXVIII Expos. VI, 20; IERONIM, *Adversus Jovinianum*, II.

² *Iov* 38: 3.

³ *Iov* 38: 1.

⁴ *Ioan* 14: 2.

— Este că sunt diferite feluri de viață și de referințe și că fiecare fel duce într-o altă parte, după măsura credinței¹, feluri pe care le numim și căi.

— Trebuie mers pe toate, sau doar pe unele dintre aceste căi?

— Dacă este cu puțință pentru unul și același om, trebuie mers pe toate, iar dacă nu, atunci pe cât mai multe și dacă nu este cu puțință aceasta, mare lucru este mergerea pe una cu deosebire, cel puțin cum cred eu.

— Drept socotești acest lucru.

— Ce deci? Când auzi că există o singură cale și aceea strâmtă², ce ți se pare că vrea să spună vorba aceasta?

— Vrea să spună, pe de o parte, că există o singură cale prin raportarea ei la virtute, fiindcă și virtutea una este, deși se ramifică în multe părți; iar pe de altă parte, că această cale este strâmtă din cauza sudorilor legate de ea și din cauză că nu este bătorită de mulți, în comparație cu mulțimea celor care merg pe căi lăturalnice și cu câți umblă pe calea răutății.

— La fel cred și eu.

— Iar dacă așa stă lucrul, de ce atunci, o, prea bunule om, condamnăm învățătura noastră ca pe o sărăcie și părăsind toate celelalte căi, umblați și dați buzna spre aceasta numai, spre calea discuției și a speculației, cum o socotiți voi, sau a pălăvrăgelii și înșelătoriei, cum îi zic eu? Să vă dojenească Pavel, care, după enumerarea harismelor, muștrând cu amărăciune, vorbește cu aceste cuvinte: „Oare toți sunt Apostoli? Oare toți sunt profesori?”³ și cele ce urmează.

IX. Fie dar! Oi fi tu înalt, și mai înalt decât cei înalți, și, de vrei, mai presus de nori, tu văzătorul celor nevăzute, tu auzito-

¹ Romani 12: 6.

² Matei 7: 13-14.

³ I Corinteni 12: 29.

rul celor negrăite¹, tu cel ridicat în văzduh după Ilie² și care te-a învrednicit de arătarea lui Dumnezeu după Moise³ și care a fost ridicat la cer pentru Pavel⁴! Pentru ce îi faci însă și pe ceilalți sfinți dintr-o dată și-i consfințești teologi și le insuflă, ca să zic așa, învățătura și ți-ai făcut multe sinedrii de doctori agramați? Pentru ce înfășori în pânze de păianjen pe cei foarte plăpânzi, ca pe niște oameni cu adevărat înțelepți și mari? Pentru ce ridici viespi împotriva credinței⁵? Pentru ce ne scoți, ca din pământ, o germinație de dialecticieni, cum scoteau odinioară miturile pe giganți? Pentru ce, adunând tu dintre oameni tot ce este mai ușor și mai neom, ca pe niște gunoi într-o groapă, și moleșindu-i tot mai mult prin lingușire, ai clădit o nouă dugheană de nelegiuire, nu fără dibăcie culegând tu roadele neroziei lor? Mai vorbești și împotriva acestor afirmații? Trebuie neapărat ca limba ta să fie stăpână absolută și nu ești în puterea de a pune zăgaz cuvântului tău care se zbate în durerile nașterii⁶. Ai atunci și alte subiecte de tratat și multe și vrednice de cinste. Întoarce-ți într-acolo boala cu folos.

X. Combate-mi tăcerea lui Pitagora⁷ și boabele orfice⁸ și îngâmfarea mai nouă cu privire la vorba „El a zis”. Combate-mi

¹ II Corinteni 12: 4.

² II Regi 2: 11.

³ Ieșirea 19.

⁴ II Corinteni 12: 4.

⁵ Aici înțelege pe păgâni, care aveau să tragă folos în urma slăbiciunilor și certurilor dintre creștini, în materie de credință.

⁶ O imagine asemănătoare o avem în Iov, 32: 18-20: „Căci sunt plin de cuvinte, duhul din mine îmi dă zor... Voi vorbi deci ca să mă răcoresc...”

⁷ Discipolii lui Pitagora păstrau tăcere timp de 5 ani. În acest timp ascultau cele vorbite. Preceptul acesta pitagoreic este amintit și de Clement al Alexandriei (*Stromate*, V), spunând că a fost introdus pentru purificarea celor 5 simțuri. Se mai crede că această interdicție a fost introdusă și în virtutea maximei „tempus tacedi et tempus loquendi” („este o vreme când să tăcem și o vreme când să vorbim”).

⁸ Discipolii lui Pitagora se abțineau de la mâncarea bobului (leguminoasă cu bobul mai mare ca cel de fasole). Când erau întrebați despre rațiunea acestei

doctrina despre idei a lui Platon¹, migrările din corp în corp și circuitele sufletelor noastre și reminiscentele și iubirile urâte trezite în suflet de corpurile frumoase. Combate-mi ateismul lui Epicur² și atomii și antifilosofica lui plăcere, strâmta providență a lui Aristotel³ și arta lui subtilă și doctrina lui cu privire la murirea sufletului și omenescul dogmelor lui.

Combate-mi îngâmfarea stoicilor, lăcomia și banalitatea cinicilor. Combate-mi golul umplut de aiurelile spuse cu șarlatanie despre jertfe, despre idoli, despre demoni făcători de bine și făcători de rău, despre ghicire, despre chemarea zeilor, despre chemarea sufletelor, despre puterea stelelor. Iar dacă socotești aceste lucruri ca nevrednice de cuvânt, ca niște lucruri de puțină importanță și adesea combătute și te îndrepti spre ale tale și cauți aici lucrul râvnit de tine, eu îți voi pune în față și aici drumuri largi. Filosofoază-mi despre lume, sau despre lumi, despre materie, despre suflet, despre naturile raționale mai bune sau mai rele, despre învierea morților, despre judecata de apoi, despre recompensele și pedepsele de atunci, despre pătimirile lui Hristos. Căci nici de izbutești în aceste chestiuni nu este fără de folos și nici dacă greșești nu este primejdios.

abstinențe, ei răspundeau că așa „a spus el însuși” - „ipse dixit”. Preceptul acesta a fost luat de la Orfeu. Filosoful nu trebuia să mănânce bobi, fiindcă această leguminoasă are proprietatea de a încălzi și dilata sângele, împingând astfel la senzualitate sau involburând mintea cu un fel de abur, și tulburându-i astfel liniștea. Se mai credea că această leguminoasă produce sterilitate la femei și chiar la plante, dacă la rădăcina lor se aruncau coji de bob. Deveneau sterile și păsările de curte dacă mâncau din fructele acestei plante. Pitagora mai respingea mâncarea bobului și pentru că se foloseau de el judecătorii în darea sentințelor. (A se vedea ELIAS, *op. cit.*, col. 327, 407-408, 503).

¹ Platon învața că ideile sunt formele exemplare ale lucrurilor create, că sunt în afara de Dumnezeu și că lumea a fost creată după ele, ca după niște modele anterioare.

² Epicur nega pe Dumnezeu. Pentru el bunul suprem era plăcerea - adică absența oricărei dureri.

³ Aristotel învața că Dumnezeu se îngrijește numai de cele din cer. Cât privește cele de pe pământ, acestea sunt lucruri de prea mică însemnătate și ca atare nevrednice de grija Lui. El mai spunea că sufletul este muritor.

Cu Dumnezeu însă ne vom întâlni desigur, acum mai puțin, dar poate pe urmă mai deplin, în însuși Hristos Iisus Domnul nostru, căruia i se cuvine slava în veci.

Amin.